TAFANERIES VALENCIANES

1. Ollita del gerani. 2. Viajeros en la Estacio de ferrocarril de'Alger. 3 . Viviendas de la Casbah d'Alger. 4. Mapa colonial d'Algèria (1835). Imatges: BNF.

En els segles XIX i XX, moltes persones de la Comunitat Valenciana emigraren a Àfrica, buscant una vida millor. Una part d'ells s'instal·laren a Algèria.

Quan emigràvem a Àfrica

FRANCESC HERNÁNDEZ
València

Aquesta tafaneria tracta d'éssers humans concrets que, com va escriure Unamuno, «naixen, patixen i moren –sobretot moren–», procedents de la nostra Comunitat, que emigraren a Algèria, aleshores sota domini francés.

Feliciana Vicente Orduña va nàixer el dimarts 27 de juny de 1854, al poble de la Vall d'Almonesir. Les guerres carlines i les plagues del camp havien palesat la fragilitat de la vida a l'Alt Palància. Molts n'emigraren. Se n'anaren famílies senceres. En el cas de Feliciana, s'afegí una circumstància tràgica: la mort del seu pare a poc de nàixer ella. Manuel Vicente morí al mateix poble el 5 de setembre de 1854, només setanta dies després del naixement de la xiqueta.

La mare de Feliciana, Teresa Orduña Granell, també de la Vall d'Almonesir i que quan el part de Feliciana tindria 21 o 22 anys, marxà a Orà, integrada en alguna família extensa, on va criar la xiqueta. Teresa, segons els documents, no tenia ofici, el mateix que passava amb la majoria de les dones emigrades, llevat d'alguna cigarrera. La producció de tabac al nord d'Àfrica i la seua exportació o contraban a les Illes Balears i la Península fou la matriu d'algunes fortunes, com la del banquer Juan March.

Teresa tornà a casar-se amb Domingo Orenga, que també va viure amb els seus familiars a Algèria. Posteriorment es traslladaren a Mascara, una de les subprefectures més importants del departament francés d'Orà, que es troba a uns 105 km al sud-est de la capital. En aquesta ciutat van viure Teresa, Feliciana, Domingo i un altre fill de la dona, Manuel Orenga, que aquella parí amb més de 30 anys.

Teresa morí a Mascara el 1898, dos anys després del matrimoni del seu fill Manuel, que se celebrà a Algèria el 1896. Domingo tenia una germana, anomenada Manuela, que també va nàixer a la Vall d'Almonesir i va contraure matrimoni amb Saverio Bonici, cognom que sembla una modificació del funcionari algerià del Bonig, ben conegut a terres castellonenques.

En algun cas, les procedències es barregen, com en el cas dels Massó. Trobem un Vincent Massó, que arribà a Algèria des d'Isquia, prop de Nàpols, on havia nascut, i un Jaume Massó, casat amb Teresa Bohigues (Bouigues als documents), que procedien d'Alacant, i tingueren un fillet anomenat, José, que morí el 1899, amb vuit anyets. Vivien al carrer Bouzaréah, número 62.

El germà de Teresa, també anomenat José, fou forner i va viure al carrer de Bône, número 5, a l'altra banda de la ciutat.

Josefa María Marí Climent va nàixer a Oliva (La Safor), el dissabte 27 de novembre de 1824, filla de María Climent Ibiza i José Marí Arlandis i l'endemà mateix la batejaren en l'església de Sant Roc. Abans havien vingut al món alguns germans, com un albat de nom José (1816) i Vicente (1820); i després, un altre José (1828). Josefa María va contraure matrimoni amb un jove del seu poble, Salvador Catalá, que era un any o dos major que ella, i tingueren un fill anomenat Salvador. Josefa i la seua família s'embarcaren cap a Algèria. Hi van viure de conrear la terra a Boufarik, uns 35 km al sud de la capital Alger.

La matinada del dilluns 27 de setembre de 1852, quan treballava de jornaler i no havia fet encara els 30 anys, Salvador morí. Es presentaren en el jutjat a comunicar el fallliment dos llauradors, companys del mort, Juan Ortolá Ordines, de 30 anys, nascut a Teulada (Marina Alta), i Antonio Soler, de 26 anys.

La «prioritat nacional» que alguns establisquen respecte dels que arriben de l'Àfrica fa pensar

És possible que Josefa fora neboda d'una altra Josefa Marí, nascuda l'abril de 1794, que també era d'Oliva, com tota la seua família (llevat de l'avi patern), però marxà a viure al raval de Blida (uns 40 km al sud d'Alger). Morí el 14 de maig de 1854. Aquesta vegada en foren testimonis Manuel Escrivá, de 30 anys, també nascut a Oliva i fill de la dona morta, i Félix Just, de 21 anys, llaurador i probablement de València.

És ben possible que, pel dol per la mort de la mare, Manuel ajornaria el casori que tenia previst, que finalment es realitzà el dia de Sant Joan d'aquell any. Manuel va contraure matrimoni amb María Dolores Sales March, nascuda a Alacant i batejada a Sant Nicolau, que tenia 27 anys i treballava de cigarrera.

José Poveda, rector d'Alacant, va remetre una carta en la qual acreditava el consentiment de Vicente Sales Calbo, pare de la núvia. Manuel i Dolores tingueren un xiquet, anomenat Manuel Juan, que també va morir a Blida, amb un anyet.

L'altre testimoni de la mort de Salvador, Félix Just, també va morir a Algèria, a la ciutat de Sersell, on havia treballat de peó caminer, el 1864.

També Bautista Pérez, un jornaler d'Alacant de 28 anys, morí a l'Hospital Civil d'Alger el 21 de novembre de 1842, on havia ingressat el 26 de setembre. És probable que fora família de María Pérez, de Sant Joan de Mutxamel (integrat després a Mutxamel), que va contraure matrimoni a Alger, l'11 de març de 1843, amb José Gomis, del mateix poble, un jardiner (probablement, un jornaler del conreu de flors, com ara geranis) de 31 anys que era fill d'un altre José Gomis, llaurador, i de Serafina Pérez, també emigrada a Algèria.

Dos anys i mig abans, María havia quedat viuda de Manuel Pastor, així mateix de Mutxamel, i vivia amb la seua mare, també viuda, al carrer Scipion, número 12, a la zona històrica de la Baixa Casbah. El funcionari que acredità el matrimoni deixà constància que després de llegida l'acta en francés i gràcies a una intèrpret anomenada Ángeles Serer, també alacantina, es repetí en un «dialecte al usage des habitants de San Juan de Muchamiel» per a la comprensió dels contraents.

Un altre Bautista, Bautista Llorca García va contraure matrimoni amb Josefa Cerdá Gilabert, a l'església de Sant Nicolau d'Alacant, el 1831. A la mateixa ciutat, 4 anys després va nàixer José. La família emigrà a Alger i visqueren al carrer du Lézard (del Fardatxo), número 14, també a la Baixa Casbah. El 3 de setembre de 1840, Bautista i «Pepa», com diu l'acta, es presentaren al jutjat, per comunicar la mort del seu fillet José.

El soterraren a Alger. Un altre José Llorca, nascut a Alcoi, i casat amb Teresa Gisbert, també hagué de soterrar la seua filleta Josefa, nascuda a Alger i morta quan tenia setze mesos. Les seues restes foren soterrades a la capital d'Algèria.

Fa pensar que persones actuals amb cognoms Pérez Llorca, Massó o Catalá establisquen la «prioritat nacional» respecte dels que arriben de l'Àfrica: memòria curta o cinisme llarg.■